

UOT 372.8:811.111

G.H.Hacıyeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
g.h.haciyeva@gmail.com

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNDƏ MAHNILARDAN İSTİFADƏ

<https://doi.org/10.30546/170899876.72.01.2025.0025>

Açar sözlər: *tədris, xarici dil, fransız dili, mahnı, didaktik vasitə*

Məqalədə adından da göründüyü kimi, xarici dil dərslərində mahnılardan istifadə edilməsinin əhəmiyyətli rolundan bəhs olunur. Müəllif xarici dillərin (fransız dilinin) öyrənilməsində dialoqlar, şeirlər, filmlər, slaydlar və s. kimi yardımçı vasitələrlə yanaşı, mahnıların da müsbət rolunu əsaslandırmağa çalışır. Bu sənət əsərləri orijinal mətn və musiqi nümunəsi olaraq xarici dillərin öyrənilməsində: eşidib anlama, düzgün tələffüz və nitq vərdişlərinin əldə edilməsində, lüğət bazasının genişləndirməsində olduqca faydalı ola bilər. Tədris prosesində mahnılardan didaktik vasitə kimi istifadə edilməsinin daha bir müsbət cəhəti dili öyrədilən xalqın və ölkənin mədəniyyəti ilə tanış olmaq fürsəti verməsidir. Burada mahnı seçiminin çox vacib olması da vurğulanır. Müəllif Fransanın və fransızdilli ölkələrin mədəniyyətinə məxsus müxtəlif musiqili-ədəbi sənət nümunələrinin sözügedən dilin tədrisinə hansı töhfəni verə biləcəyini və nəğmələrin hər hansı bir xalqın dilinin və mədəniyyətinin zənginliyi göstərmək üçün ən yaxşı üsullardan biri olduğunu əsaslandırmağa çalışır. Araşdırmada fransız dilinin öyrədilməsi prosesində hansı fransız və frankofon mahnılarından yararlanmaq olar, həmçinin onlardan niyə və necə istifadə edilməlidir kimi, suallara da cavab verilir. Bütün sadalananlarla yanaşı, məqalədə nəğmələrin dərstdə xoş abu-hava və pozitiv əhval-ruhiyyə yaratmaq gücünə də malik olması qeyd olunur.

Гю.Г.Гаджиева

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕСЕН В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Ключевые слова: *обучение, иностранный язык, французский язык, песня, дидактическое средство*

Как следует из названия, в статье обсуждается важная роль использования песен на уроках иностранного языка. Автор пытается обосновать положительную роль песен, а также таких вспомогательных средств, как диалоги, стихи, фильмы и слайды, в изучении иностранных языков (французского). Эти произведения искусства, как примеры оригинального текста и музыки, могут быть чрезвычайно полезны в изучении иностранных языков: для понимания речи на слух, приобретения правильного

произношения и речевых навыков, а также расширения словарного запаса. Еще одним положительным аспектом использования песен как дидактического средства в процессе обучения является то, что они дают возможность познакомиться с культурой народа и страны, язык которой изучается. Здесь также подчеркивается, что выбор песни очень важен. Автор пытается обосновать тот вклад, который различные формы музыкального и литературного искусства, характерные для культуры Франции и франкоязычных стран, могут внести в преподавание данного языка, и что песни являются одним из лучших способов показать богатство языка и культуры любого народа. Исследование также отвечает на такие вопросы, как какие французские и франкоязычные песни можно использовать в процессе обучения французскому языку, а также почему и как их следует использовать. Помимо всего вышесказанного, в статье отмечается, что песни обладают способностью создавать приятную атмосферу и позитивное настроение на уроке.

G.H.Hajiyeva

THE USE OF SONGS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Keywords: *teaching, foreign language, French language, song, didactic tool*

The article, as the title suggests, discusses the important role of using songs in foreign language lessons. The author tries to justify the positive role of songs, along with such auxiliary tools as dialogues, poems, films, slides, in learning foreign languages (French). These works of art, as examples of original texts and music, can be very useful in learning foreign languages -- in listening and understanding, acquiring correct pronunciation and speech skills, and expanding the vocabulary base. Another positive aspect of using songs as a didactic tool in the teaching process is that it provides an opportunity to get acquainted with the culture of the people and country whose language is being taught. The choice of songs is also emphasized here as being very important. The author tries to justify what contribution various musical and literary art examples belonging to the culture of France and French-speaking countries can make to the teaching of the language in question and that songs are one of the best ways to show the richness of the language and culture of any people. The study answers questions such as which French and Francophone songs can be used in the process of teaching French, as well as why and how they should be used. In addition to all of the above, the article notes that songs have the power to create a pleasant atmosphere and positive mood in the lesson.

Giriş

Hazırda xarici dillərin tədrisini audiovizual vasitələr olmadan təsəvvür etmək çətindir. Elm və texnikanın inkişafı, yeni kommunikasiya

texnologiyalarının meydana çıxması sinifləri tədris üçün zəruri olan avadanlıqlarla zənginləşdirməyə imkan verir. Yeni texnologiyaların sürətlə inkişaf etdiyi, təlim prosesində texniki vasitələrdən istifadə üçün münbit şərait yarandığı bir vaxtda dilin öyrənilməsinə yalnız dərsliklərdən lüğəti, cümlə strukturlarını, qrammatik qaydaları və s. əzbərləməklə məhdudlaşdırmaq düzgün olmaz. Hazırda xarici dillərin tədrisində şəir dinləmək, filmlərə, slaydlara baxmaq orijinal dilin başa düşülməsində və düzgün şifahi nitq vərdişlərinin yaranmasında əhəmiyyətli didaktik vasitə kimi qəbul edilir. Bir çox dil tədrisi mütəxəssislərinə görə, başqa audiovizual materiallarla yanaşı, mahnılardan da istifadə şifahi nitqin formalaşması baxımından çox səmərəli tədris üsuludur.

“Xarici dilin öyrənilməsinin başlıca və son məqsədi ünsiyyətdir” [4, s.297]. Danışa bilmək üçün də öncə dinləyib anlamaq lazımdır. Dilin mənimsənilməsi həm yazılı və şifahi anlamı, həm də yazılı və şifahi ifadəni özündə ehtiva etsə də, hazırda əksər mütəxəssislər üstünlüyü əsasən şifahi anlamaya və ifadəyə verirlər. Müasir dövrün tələbləri, dilin ən çox şifahi ünsiyyət vasitəsi kimi istifadəsi onun öyrənilməsində əsas diqqəti bu sahəyə yönəltməyə səbəb oldu. Çünki dil danışmaq üçündür və yazılı dilin də başlanğıc nöqtəsi elə şifahi nitqdır, yəni yazılı dil də ondan törəyib. Xarici dillərin tədrisinin bütün tarixi boyu yazılı dilin dominant mövqeyə malik olması bir faktdır; ənənəvi dil öyrətmə metodları yazılı dilə xüsusi önəm verirdi. Lakin yaşadığımız dövrün reallıqları hazırda şifahi nitqin daha vacib olması arqumentinin əsaslı olduğunu sübut edir. Odur ki, xarici dil dərslərində şifahi anlama və ifadə bacarıqlarının aşılması məqsədi ilə müxtəlif audiovizual materialların – dialoqların, filmlərin və mahnıların istifadəsinə ehtiyac duyulur. Dilin tədrisində digər yardımçı vasitələrlə yanaşı, mahnılardan da məqsədəuyğun şəkildə istifadə edilməsi təqdirəlayiqdir. Bu, düzgün tələffüz bacarıqları formalaşdırmaqla yanaşı, gərginlikdən uzaq, rahat aura yaratmağa, şagirdlərdə keçilən mövzuya motivasiya oymatmağa və uğurlu nəticə əldə etməyə xidmət edir. Q.A.Kitayqarodskaya haqlı olaraq qeyd edir ki, müəllim öyrənilən dildə mahnılardan istifadə etməklə “nəinki müsbət emosional əhval-ruhiyyə yaradır, həm də dinləmə bacarıqlarının inkişafı üçün əlavə vasitə təqdim edir” [2, s.124]. Bir halda ki, gözəl musiqinin, melodiyanın təsiri altında xoş abu-hava yaranır, işimizi zövq almaqla görmək imkanından niyə yararlanmıyıq? Sırr deyil ki, texniki vasitələrdən istifadə təkcə öyrənənlərin deyil, öyrədənələrin də işini yüngülləşdirir və tədris prosesini yorucu və yeknəsək olmaqdan qoruyur. Əsasən duyğuları ifadə etmək, zövq vermək, əyləndirmək, ruhları oxşamaq üçün yaradılmış mahnıların öyrətmədəki rolu inkar edilə bilməz. Yaddan çıxarmıyıq ki, nəğmələr musiqi ilə bağlı olmaqla bərabər, həm də bədii ədəbiyyat nümunələridir. Onlar orijinal dil

nümunələri kimi dərslikləri tamamlayır. Gənc nəsillərin mahnılara böyük marağını nəzərə alaraq, deyə bilərik ki, sənətin belə könül oxşayan növündən dərs zamanı digər yardımçı əyani vasitələrdən yararlandığımız kimi sıx şəkildə yararlanma bilərik. Mahnıları dərslərə daxil etməklə müəllimlər öyrənmə prosesini daha maraqlı etməyə, dərsi canlı təcrübəyə çevirməyə nail olur, öyrənənlərin diqqətini asanlıqla keçilən mövzuya yönəldə bilirlər. “Dil dərslərində mahnılardan istifadə öyrənənləri həvəsləndirmək və onlara daha fəal yanaşma vasitəsilə öyrənmək istəyi vermək məqsədi daşıyır” [5, s.154].

Son illərdə Azərbaycanda bu müsbət tendensiyanın güclənməsinə baxmayaraq, bunu bütün tədris müəssisələrinə şamil etmək olmaz. Tədris prosesində mahnı oxumaq və dinləmək ölkəmizdə əsasən məktəbəqədər təhsil müəssisələrində və orta məktəblərin aşağı siniflərində rast gəlinən haldır. Avropa ölkələrində sözügedən təcrübə uzun müddətdən bəri geniş yayılıb. Hesab edilir ki, “orijinal sənəd olan mahnılar 1970-ci illərdə dilin tədrisinə daxil olmuşdur. O vaxtdan etibarən onun dil sinfində istifadəsi bir çox imkanlar açıb” [6, s.5]. Ali məktəblərdə də istər fonetika, istər dil bacarıqları dərslərində, istər qrammatikanı öyrədərkən mahnılardan yararlanmaq məqsədəuyğundur. Mahnıların sayəsində tələffüzün yaxşılaşması ilə dilin məxsus olduğu sivilizasiyaya məxsus ən müxtəlif ifadələrlə tanış olmaqla bərabər, tələbələr dilini öyrəndikləri xalqın mədəniyyətinin də bir hissəsi ilə tanış olmaq imkan əldə edirlər. Yəni, nəğmələr əyləndirməkdən, zövq verməkdən əlavə, bir xalqın, bir ölkənin mədəniyyətini və sivilizasiyasını da tanımaqda yaxşı bir bələdçi ola bilər. Mahnılar da “bir ölkənin tarixi abidələri kimi sosial-mədəni irsinin bir hissəsidir” [1, s.48].

Mahnıların sözləri çox vaxt hər sahəyə aid sözlərlə, söz birləşmələri ilə, idiomatik ifadələrlə zəngindir və bu da öyrənənlərin lüğət bazasını hər sahəyə aid olan söz və ifadələrlə zənginləşdirir. Dərs zamanı mahnılardan istifadə fiziki və psixoloji gərginliyin zəiflədilməsi, yəni relaxopedia – təhsil məlumatlarının mənimsənilməsinin aktiv üsulu kimi xarakterizə olunur. “Relaksopediyanın tərəfdarları hesab edirlər ki, bu cür tədris metodlarından sistemli istifadə təhsil məlumatlarının həcmi artırmağa imkan verir və bununla da tədris prosesini intensivləşdirir” [3, s.62].

Beləliklə, tədris prosesində mahnılardan istifadə ona görə lazımdır ki, onlar:

- dil öyrənənlərdə dinləyib anlama və şifahi nitq vərdişləri formalaşdırır, düzgün tələffüz bacarıq və vərdişləri aşılayır;
- öyrənənlərin marağını artırmağa, dərstdə fəal iştirakına, dərslərin daha maraqlı və canlı olmasına xidmət edir;
- öyrənənlərin diqqətinin daha yaxşı cəmlənməsinə, keçilmiş materialın yaxşı qavranılmasına kömək edir; öyrənilən materialın əylənərək

mənimsənilməsinə və yadda saxlanılmasını asanlaşdırır, əldə edilmiş biliyin möhkəmlənməsinə və dərinləşməsinə yardımçı olur;

➤ dil daşıyıcıları ilə təmasda olmaqla hədəf dilin musiqisi ilə, o cümlədən bir xalqın, bir ölkənin mədəniyyətinin və sivilizasiyasının müəyyən bir qismi ilə tanış olmaq imkanı verir:

➤ dərstdə xoş atmosfer yaradır.

Tədris məqsədi ilə mahnıları necə seçmək olar?

Əvvəla, yaxşı olar ki, müəllim mahnıları şagirdlərin iştirakı ilə seçsin.

➤ ilk növbədə nəğmələrin mətni öyrənilən mövzuya uyğun seçilməlidir;

➤ mahnıların məzmunu məsələsində auditoriyanın yaşına, mentalitetinə və intellektinə xüsusi diqqət verilməlidir;

➤ sözlər mümkün qədər öyrənənlərin lüğət bazası çərçivəsində olmalıdır, yəni şagirdlərin və tələbələrin bilik səviyyəsi nəzərə alınmalıdır;

➤ mahnıların melodiyası ürəyəyatımlı və dinləyənlərin zövqünə uyğun olmalıdır. Əks halda, sinfi həvəsləndirmək və auditoriyada lazımı aura və motivasiya yaratmaq çətin olacaq;

➤ mahnılar seçilərkən onların sözlərinin aydın tələffüz edilib-edilməməsinə diqqət yetirilməlidir. Bu, əlbəttə, mühüm şərtidir. Demək olmaz ki, ilk dinləmədə bütün sözləri başa düşmək olur. Hətta ana dilində belə bu həmişə mümkün olmur. Bəzən nəğmənin mətnini iki dəfədən artıq dinləmək lazım gəlir. Nəğmələrin melodiyasının ürəyəyatımlı olması həm də ona görə lazımdır ki, təkrar-təkrar dinləmək usandırıcı olmasın.

Mahnıların başa düşülməsini asanlaşdırmaq üçün ən yaxşı musiqi nümunələrini seçmək də vacibdir. Üstəlik, fransız dilində səsləndirilən nəğmələrin yalnız fransız müğənnilərinin ifasında olması şərt deyil. Fransızdilli (frankofon) ölkələrin təmsilçilərinin ifasından da saysız-hesabsız gözəl sənət nümunələrini yardımçı vəsait kimi uğurla istifadə etmək olar. Azərbaycanlı dinləyicilər iyirminci yüzilliyin misilsiz şansonyerləri olan Edit Piafin, Co Dassənin, Patrisiya Kaasın, Lara Fabyanın, Selin Dionun, İndilanın, Zəhonun, Zazın və bir çox başqa sənətkarların ifasını çox bəyənilirlər. Universitet tələbələri üçün səviyyələrinə uyğun (təbii ki, mövzuya da uyğun) orijinal mahnılar seçmək mümkündür. Fransız dilini öyrənənlər arasında adları sadalanan və sadlanmayan bir çox müğənnilərin populyarlığının səbəbi həm də onların ifalarında səslənən nəğmələrin aydın və anlaşıqlı olmasıdır. Hətta fransız repinin də “müxtəlif sosial mövzulara toxunduğu üçün təsirli” [8] olduğu qənaətində olan araşdırmaçılar da var. NTM və AM kimi qruplar lüğət bazasını və şifahi anlanı zənginləşdirən qafiyələr təklif edir.

Dil öyrənmək üçün mahnılardan necə istifadə olunmalıdır? Mahnılardan istifadə etməklə keçilən dərs bir neçə yolla qurula bilər:

Mahnının dinlənilməsinə başlamazdan qabaq müəllim ona aid naməlum sözləri təqdim etməlidir. Mahnılar dinləndikdən və tapşırığı yerinə yetirməyə başlamazdan əvvəl şagirdləri sorğu-sual etməklə onların mətni və ya ayrı-ayrı sözləri başa düşdükələrinə və tapşırığı yerinə yetirmək üçün nə tələb olunduğunu bildiklərinə əmin olmaq lazımdır. Bütün sözləri bilmək vacib olmasa da, onların mütləq əksəriyyəti tanış sözlər olduqda dil öyrənənlər mətnin ümumi məzmununu başa düşürlər. Müəllim dinlənilən nəğmənin mətninə aid suallar verməklə onun başa düşülüb-düşülməməsini də yoxlaya bilər: Kim oxuyur? Mahnı nə haqqındadır? Özləri bu mahnıya hansı adları verə bilərlər? Müəllim mahnının mənasını açmaq üçün müxtəlif yollar seçə bilər. Təbii ki, dilin hansı seqmentinin öyrədilməsində istifadə olunmasından asılı olaraq, tapşırığın məzmunu da dəyişir:

➤ Fonetikanı öyrənərkən auditoriya nəğmənin sözlərini müğənnidən sonra bir neçə dəfə təkrarlamaq, yəni tələffüz məşqləri etməlidir. Müəllim auditoriyaya lyezonu (liaison) və enchainement-ı ayırd etmək, ritmik qrupu, burun səslərini müəyyən etmək, ayrı-ayrı sözlərin transkripsiyasını yazmaq kimi tapşırıqlar verə bilər.

➤ Yazılı-şifahi nitq dərslərində müəllim lüğətin mənimsənilmə səviyyəsini yoxlamaq üçün mətnin yazıldığı vərəqləri payladıqdan sonra mahnını dinlədib nöqtələrin yerinə çatışmayan söz və ifadələri yazmalarını tapşırır. Və ya dinlədikdən sonra müəyyən sözlərin omonim və omofonlarını, sinonim və antonimlərini tapmağı tapşıra bilər; mahnının məzmununu qısa şərh etmək tapşırığı verilə bilər. Yeni sözləri dairəyə alaraq onları cümlələrdə işlətməyi tapşıra bilər.

➤ Qrammatika dərslərində müəllim mahnının sözlərini bir vərəqdə yazmağa və dinləmə zamanı öyrənənlərin çatışmayan cümlə üzvünü və ya sonluqları müəyyən edib yazması üçün boşluqlar buraxa bilər. Məsələn: fərz edək ki, dərslərin mövzusu keçmiş zamandır. Keçmiş zamanın çox işləndiyi bir mahnı seçərək bu zamanda işlənmiş feilləri (və ya sonluqlarını) kağızdakı variantdan çıxararaq həmin feillərin (və ya sonluqlarının) mahnını dinləyərkən müəyyən edilib boşluqlara yazılmasını tapşımaq olar. Eyni çalışmaları başqa zaman formaları ilə bağlı, feilin müxtəlif şəkilləri ilə bağlı (əmr, arzu, şərt) və ya başqa nitq hissələri ilə etmək olar.

Qeyd: Mahnılarla iş köhnə dərslərin soruşulması zamanı və ya yeni dərslərin təqdimatı və möhkəmləndirilməsindən sonra aparıla bilər. Bunun dərslərin vaxtını çox almamasına da diqqət edilməlidir.

Nəticə

Orijinal sənəd olan mahnılarla keçilən dərs təkcə dilin, şifahi nitqin düzgün mənimsənilməsinə imkan vermir eyni zamanda öyrənənlərin fəal,

həvəslə iştirak etdiyi işgüzar bir atmosfer yaradır. Düzgün seçilmiş nəğmə dil öyrənənlərin təkcə linqvistik bacarıqlarının inkişafına kömək etməklə qurtarmır, onların estetik baxışlarının və dünyagörüşlərinin formalaşmasına da müsbət təsir göstərir. Musiqi və şeirin vəhdətindən yaranan nəğmələr incəsənət və ədəbiyyat nümunələri olduğundan, onlarla tanışlıq bir xalqın, bir ölkənin mədəniyyətinin bir hissəsi ilə də tanışlıq deməkdir. Hansı nəğmələri seçmək, onlardan hansı hallarda və hansı şəkildə yararlanmaq məsələsində isə, təbii ki, müəllimlər daha çox müstəqil qərar verirlər. Mahnıların didaktik vasitə kimi istifadəsi hər bir halda qarşıya qoyulan məqsədə çatmağa, tədrisdə uğurlu nəticə əldə etməyə xidmət etməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Orucov M.* Xarici dilin (fransız) tədrisi metodikası. Gəncə, 2021, 308 s.
2. *Кутайгородская Г.А.* Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика, 2-ое издание. Москва: Высшая школа, 2009, 254 с.
3. *Щукин А.Н.* Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам: Учебное пособие, 2-ое издание Москва: Филоматис, 2010, 475 с.
4. L'utilisation de la chanson française comme support didactique pour développer quelques compétences orales chez les élèves. https://search.shamaa.org/PDF/Articles/EGAsep/AsepNo35P3Y2013/asep_2013_n35-p3_269-328_fre.pdf
5. file:///C:/Users/User/Downloads/la-chanson-_un-outil-didactique-et-une-activit%C3%A9-ludique-id%C3%A9ale-pour-l%E2%80%99apprentissage-du-fran%C3%A7ais-langue-%C3%A9trang%C3%A8re.pdf
6. https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/271/928/RUG01-002271928_2016_0001_AC.pdf
7. La chanson et l'enseignement du français. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/67198/gupea_2077_67198_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. <https://cours-legendre.fr/chanson-pour-apprendre-le-francais/>

Redaksiyaya daxil olub 05.03.2025